

JOSEPH JOFFO

BİR KESE BİLYE

Çeviri: Damla Kellecioğlu

MUNDI

JOSEPH JOFFO

BİR KESE
BİLYE

Mundi Çocuk

Bir Kese Bilye, Joseph Joffo

Fransızca aslından çeviren: Damla Kellecioğlu

Un Sac de Billes

İlk (bu çeviride kaynak alınan) baskı: Éditions Jean-Claude Lattès, 1973

© 1973, Éditions Jean-Claude Lattès

© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Çevirmen bu kitabı tanınmasına vesile olan Aydın İleri'ye teşekkür eder.

1. basım: Mayıs 2023, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Sevinç Sanem Erzurumlu

Editör: Ebru Arun

Düzeltili: Melis Oflas

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak uygulama: İnci Yıldırım / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftahavuzlar Sk. No: 16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-625-6377-06-6

MUNDİ KİTAP

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

mundikitap.com

bilgi@mundikitap.com

Mundi Kitap, Can Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Tic. ve San. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.

Sertifika No: 43514

JOSEPH JOFFO
BİR KESE
BİLYE

ROMAN

Fransızca aslından çeviren

Damla Kellecioğlu

MUNDI

JOSEPH JOFFO, 1931 yılında Paris'te doğdu. Babası Romain Joffo ve annesi Anna Markoff'un izinden giderek uzun yıllar kuaförlük yaptı. İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal altındaki Fransa'da yaşadığı çocukluk maceralarını 1973'te yayımlanan *Bir Kese Bilye* adlı kitabında anlattı. Eser, bugüne kadar yirmi milyondan fazla sattı, birçok dile çevrildi ve bu dönemin işlendiği pek çok ülkede okul programına dahil edildi.

DAMLA KELLEÇİOĞLU, 1981'de Kadıköy'de doğdu. Bilgisayar programcısı babasının ve bankacı annesinin yoğun çalışma temposunu görünce serbest çalışmayı seçti. İlk profesyonel çevirisini 2001'de yaptı. Galatasaray Üniversitesi'nde, IEP Lyon'da EHESS'te ve Tours Üniversitesi'nde öğrenim gördü. Türkiye, Cezayir ve Fransa'da yaşadı. Edebiyat ve çeviri üzerine düşünmeyi çok seviyor.

Aileme.

Taslağımı okumayı ve sağduyuyla düzeltmeyi kabul eden
yazar dostum Claude Klotz'a teŖekkr ederim.

Öndeyiş

Bu kitap, bir tarihçinin eseri değil.

İşgal dönemi maceramı, on yaşımin çocukluk anları aracılığıyla anlattım.

Aradan 30 yıl geçti. Unutuş gibi belleğim de küçük ayrıntıları dönüştürebilir. Ancak özgünlüğü, sevecenliği, komikliği ve yaşantısal kaygıyla işin özü burada.

Hassasiyetlere zarar vermemek için, bu anlatıda geçen pek çok kişinin ismi değiştirildi. Bu anlatı, zalimlik, saçmalık ve bazen en beklenmedik zamanlarda karşılaşılan yardım elleriyle dolu bir evrendeki iki küçük çocuğun öyküsü.

I

Cebimin derinliklerinde, bilye parmaklarımın arasında yuvarlanıyor.

En sevdiğim bilye bu, onu hep saklıyorum. En gülünç olan da şu, aralarındaki en çirkini o: Ruben Baba'nın Ramemey Sokağı'nın köşesindeki mağazasının vitrininde hayranlıkla izlediğim akiklerle ya da büyük balyozlarla alakası yok, seramik bir bilye, verniği de yer yer dağılmış, yüzeyinde girintiler, çıkıntılar, desenler oluşmuş, sanki sınıftaki düzlemkürenin küçülmüş hali.

Onu seviyorum, insanın cebinde bir dünya taşıması hoş; dağlar, denizler, hepsi de derinliklerde gizli.

Bir devim ben, cebimde de bütün gezegenler.

“Hadi ama, uyuz, karar ver artık.”

Maurice, şarküterinin hemen önündeki kaldırımında, yere oturmuş bekliyor. Çorapları hep kıvrım kıvrım olur, babam ona akordeoncu der.

Bacaklarının arasında dört bilyelik küçük bir yığın: Üçgen şeklinde bir arada duran üçünün tepesinde bir diğeri.

Epstein Nine, kapının eşliğinde bize bakıyor. Buruş buruş, son derece kırışmış yaşlı bir Bulgar. Yüzüne geniş step rüzgârlarının verdiği bakır ten rengini ne hikmetse koru-

muştı ve orada, o kapı girişinde, hasır sandalyesinin üzerinde, Clignancourt Kapısı'nın gri gökyüzünün soldurmayı başaramadığı Balkan dünyasından bir parçaydı.

Her gün orada durur ve okuldan gelen çocuklara gülümser.

Bir pogromdan diğerine kaçarken, Avrupa'yı baştan başa adımladığını ve kendini 18. bölgenin bu köşesinde bulduğunu anlatırlar: Doğu'dan kaçan Rusların, Çeklerin, Troçki'nin yoldaşlarının, entelektüellerin, zanaatkârların yanında. 20 yılı aşkın süredir burada, alınının ve yanaklarının rengi değişmese de anıları soluklaşmış olmalı.

Badi badi yürüdüğümü görünce gülüyor. Elleri, benimki kadar siyah önlüğünün eprimiş şayağını buruşturuyor; o zamanlar bütün okullu çocuklar siyahlara bürünmüştü, yasta bir çocukluk, 1941'de olacakların habercisi gibiydi.

“Aman tanrım, ne halt ediyorsun?”

Tabii ki duraksıyorum! Maurice inanılmaz, yedi atış yapmışım ve her biri karavanaya gitmiş. Teneffüste cebe indirdikleriyle beraber cepleri balon gibi şişmiş. Zar zor yürüyor, bilyelerle dolup taşmış, bendeyse en sonuncum, sevdiceğim var.

Maurice söyleniyor:

“Yarın sabaha kadar kıçım yere yapışık bekleyemem...”

Hamle yapıyorum.

Bilye, avucumun içinde hafifçe titriyor. Atışımı yapıyorum, gözlerim açık. Iska.

Eh, işte bu kadar, mucize yok. Artık dönmemiz gerek.

Goldenberg şarküterisinin tuhaf bir havası var, sanki bir akvaryumun içinde gibi, Marcadet Sokağı'ndaki bina cepheleri bol bol dalgalanıyor.

Maurice sağımda yürüdüğü için sola bakıyorum, böylece ağladığımı göremez.

“Kes zırlamayı,” diyor Maurice.

“Ağlamıyorum.”

“Başka tarafa baktığımda ağladığımı biliyorum.”

Önlük manşetinin tersiyle sildim mi yanaklarım kuruyuveriyor. Cevap vermeden hızlanıyorum. Azar işiteceğiz: Yarım saatten uzun süre önce eve dönmüş olmalıydık.

Geldik: Clignancourt Sokağı'na geldik mi dükkân orada, ön cephesinde boyanmış harfler, ilkokul birde öğretmenin çizdiği harfler gibi büyük, enli, kalın ve ince köşeleriyle güzel yazılmış: “Joffo – Kuaför”.

Maurice, dirseğiyle dürtüyor beni.

“Al bakalım, komik seni.”

Ona bakıp bana geri verdiği bilyeyi alıyorum.

Kardeş, son bilyesini kazanıp sonra ona geri verdiğin insandır.

Minyatür gezegenimi geri alıyorum; yarın okulun avlusunda bu bilye sayesinde bir dolu kazanıp onun bilyelerini de ele geçireceğim. Benden yirmi dört lanet ay önde diye kuralları koyacağını sanmamalı.

Nihayet on yaşımdayım.

Sonra salona girdiğimizi hatırlıyorum ve işte kokular içime doluyor.

Kuşku yok ki her çocukluk kendi kokularına sahiptir, bense lavantadan menekşeye uzanan bir yelpazede tüm kokulara hak kazanmıştım; raflardaki kapaklı şişeler, havlulardaki beyaz sabun kokusu ve makas şıkırtıları (bunu da duyuyorum, işittiğim ilk müzikti) aklımda.

Maurice'le içeri girdiğimizde bütün koltuklar dolu, ortalık ana baba günü. Duvallier her zamanki gibi geçerken kulağımı çekiyor. Galiba hayatını kuaför salonunda geçiriyordu, dekoru, sohbetleri seviyordu herhalde... An-

laşılır bir şeydi: Simart Sokağı'nda, dördüncü kattaki üç odalı evinde yaşlı, dul hayatı korkunç olsa gerekti, o da sokağa inip öğleden sonrayı Yahudilerde, vestiyere yakın, hep aynı koltukta geçiriyordu. Bütün müşteriler gittiğinde ayağa kalkıp bir koltuğa yerleşiyor, "Sakal tıraşı için geldim," diyordu.

Tıraşını babam yapardı. Güzel hikâyelerle dolu, sokağın kralı babam, krematoryumun babası.

Ödevlerimizi yapıyoruz. O zamanlar saatim yoktu ama kırk beş saniyeden fazla sürmüş olamaz. Dersleri daha öğrenmeden bilirdim. Annem ya da kardeşlerden biri bizi ders çalışmaya geri göndermesin diye odada biraz oyalanıyoruz, sonra çıkıyoruz.

Albert, kıvrır kıvrır bir tiple uğraşiyor, kan ter içinde Amerikan tıraşı yapmaya çabılıyor, yine de bize dönüyor.

"Ödevler bitti bile mi?"

Babam da bize bakıyor ama kasada para üstü vermesinden faydalanıp sokağa sızıyıyoruz.

İşte o zamanlar, güzel zamanlardı.

Clignancourt Kapısı, 1941.

Çocukların hayallerini süsleyecek bir köşeydi. Bugün, mimarların sözünü ettiği "çocuklara özel icraatlar" beni halen şaşırtıyor, yeni binaların yeni meydanlarında kum havuzları, kaydıraklar, salıncaklar, bir dolu şey oluyor. Çocuk psikolojisi alanında 300.000 diploma sahibi uzmanlar tarafından çocuklar için özel olarak tasarlanmış.

Ve işe yaramıyor. Çocuklar sıkılıyor, hem pazar günü hem de diğer günler.

Bütün bu uzmanların kendilerine sorması faydalı olmaz mıydı diye düşünüyorum, nasıl oluyordu da bizler Paris'in o mahallesinde mutluyduk? Mağaza ışıkları, yüksek çatılar ve üstünde uzanan gökyüzü parçalarıyla, üzeri-

ne tırmanılacak çöplerle dolu kaldırım şeritleri, saklanılacak sundurmalar ve zillerle gri bir Paris, yok yoktu: ortaya fırlayan kapıcılar, at arabaları, çiçekçiler ve yaz günü kahvehane verandaları. Üstelik bütün bunlar göz alabildiğine uzanırdı, bir labirent, birbirine geçmiş sokaklarla dolu bir uçsuz bucaksızlık... Keşfe çıkardık. Bir keresinde, hatırlıyorum, bir nehir bulmuştuk, pis bir sokağın dönemecinde, ayaklarımızın altında uzanıyordu. Kendimizi kâşifler gibi hissetmiştik. Bulduğumuzun Ourcq Kanalı olduğunu epey sonra öğrendim. Mazot tabakası harelerinin akıp gidişini izlemiş, gün batmadan eve dönmüştük.

“Gidiyor muyuz?”

Soruları Maurice sorar, neredeyse her zaman.

Bakışlarımı caddeye, yolun başına çevirdiğimde yanıt vereceğim.

Ama işte, geldiklerini görüyorum.

Göze çarpmayacak gibi değiller zaten.

İki kişiler, siyahlar giymiş, iriyarı, kemerli adamlar.

Kocaman postallar giymişler, böyle bir parlaklık elde etmek için onları günlerce cilalamış olmalılar.

Maurice dönüyor.

“SS,” diye mırıldanıyor.

İlerleyişlerini izliyoruz, hızlı yürümüyorlar, davullarla ve trompetlerle dolu, devasa bir alandaymış gibi ağır ve düz adımlarla ilerliyorlar.

“Kesin saçları için gelmişlerdir, bahse girelim mi?”

Galiba ikimiz de aynı anda aynı şeyi düşünüyoruz.

Siyam ikizleri misali sırtımızı vitrine veriyoruz ve iki Alman birlikte içeri giriyor.

İşte o anda gülmeye başlıyoruz.

Vitrinde, bedenlerimizin gizlediği, sarı üzerine siyah harflerle yazılı küçük bir uyarı yazısı var.

*Yiddish Gescheft*¹

Salonda, bir kuaför salonunun görebileceği en derin sessizlik hâkim oluyor, hortlak suratlı iki SS subayı, Yahudi müşterilerin ortasında, ense tıraşlarını Yahudi babama ya da Yahudi ağabeylerime emanet etmek üzere, dizlerini birleştirmiş öylece bekliyor.

Dışarıdaysa iki küçük Yahudi gülmekten yerlere yattıyor.

1. (Alm.) Yidiş (Aşkenaz Yahudisi) dükkânı. (Ç.N.)

II

Henri, Bibi Cohen'in omuzlarını süpürüyor, Bibi de koltuktan kalkıp kasaya yöneliyor. Maurice ve ben, arkada durmuş olanları izliyoruz.

Karnımda birkaç kaygı kelebeği var: Biraz ileri gitmiş olabiliriz. İki uyanık herifi Yahudi mahallesinin kalbine sokmak iddialı oldu. Biraz fazla iddialı.

Henri, Alman'a dönüyor.

"Beyefendi, buyurun."

SS kalkıyor, koltuğa yerleşiyor, şapkası dizlerinin üstünde. Aynadaki görüntüsüne sanki yüzü ilgi çekici olmayan bir nesneymiş, hatta biraz iticiymiş gibi bakıyor.

"İyice kısalsın mı?"

"Evet, sağdan ayırın lütfen."

Yazarkasanın arkasında nefessiz kalıyorum. Fransızca konuşan bir Alman! Üstelik mahalledeki çoğu insandan daha hafif bir aksanla.

Ona bakıyorum. Tabancasının küçücük bir kabzası var, pırıl pırıl, dipçiğinden bir halka sarkıyor, biraz oyuncak Solido tabancamını andırıyor. Birazdan nerede olduğunu anlayacak, tabancasını çekecek, çığlıklar atacak ve hepimizi katledecek, üst katta yemek hazırlayan ve

kuaför salonunda iki Nazi olduğundan habersiz annemi bile.

Duvallier, köşesinde gazete okuyor. Yanında, sigorta şirketinde çalışan komşu Crémieux var, aylık saç kesimi için oğlunu getiriyor. Crémieux'nün oğlunu tanıyorum, benim okulumda, teneffüslerde oyun oynuyoruz. Hareketli sayılmaz, zaten ufak tefek bir oğlan ama şu anda daha da küçülmek ister gibi bir hali var.

Diğerlerini hatırlamıyorum, oysa onları da kesin iyi tanıyorumdur ama unutmuşum, korkum giderek artıyor.

Tek bildiğim şu: Albert müşterisinin keskin dalgalı saçlarını losyona buluyor.

“Savaş ne tatsız şey, değil mi?”

SS subayı irkiliyor. Herhalde ilk kez bir Fransız konuşuyor onunla, altın madeni bulmuş gibi atılıyor.

“Evet, tatsız...”

Konuşmaya devam ediyorlar, diğerleri de lafa karışıyor, dostça bir ortam doğuyor. Alman, konuşmaları anlamayan arkadaşı için tercüme ediyor, arkadaşının sohbete dahil olmak için kafa sallayıp durmasını da Henri idare etmeye çalışıyor. Durum zaten yeterince zorlu, Alman ırkından bu büyük efendinin kafasına bir kesik atmanın sırası değil.

Var gücüyle uğraştığını görüyorum, babamınsa dili dışarıda ve çok gecikmeyecek dayağın düşüncesiyle popom şimdiden sızlıyor, şu iki herif daha kapıdan çıkmadan ben kendimi Albert'in dizinde bulacağım, Maurice de Henri'nin dizinde ve ikisinin de elinde derman kalmadığı ânı beklememiz gerekecek.

“Buyurun, lütfen.”

İkinciyi babam alıyor.

Korkudan ödem patladığı halde, Samuel içeri girince gülüyorum.

Genelde akşamları, dostça bir selam vermek için uğrar. İki yüz metre ileride, bitpazarında antikacı, uzmanlık alanı eski sarkaçlı saatler, ama tezgâhında her şey bulunur, Maurice'le gider, tezgâhın altını üstüne getiririz...

Neşeyle içeri dalıyor.

“Herkes selam.”

Babamın elinde bir havlu var, sert bir hamleyle havluyu açıp SS subayının boynuna geçiriyor.

Samuel, üniformayı tam o sırada görüyor.

Gözleri bir anda bilyelerimden daha yuvarlak ve üç kere daha iri oluveriyor.

“Ops, oo,” diyor. “Oo, ooo, ooo...”

“Evet, bak,” diyor Albert, “misafirlerimiz var.”

Samuel, bıyıklarını düzeltiyor.

“Sorun değil,” diyor, “ortalık sakinleşince tekrar uğrayım.”

“Tamamdır, hanımefendiye selamlar.”

Samuel hâlâ yerinden kıpırdamış değil, hayretler içinde tuhaf müşterilere bakıyor.

“İletirim,” diye mırıldanıyor, “iletirim.”

Olduğu yerde birkaç saniye daha öylece duruyor ve sonra ortamı usulca terk ediyor.

Otuz saniye sonra, Eugène-Sue Sokağı'ndan Saint-Ouen banliyösünün sınırına, Yidiş lokantalarından koşer¹ kasapların arka odalarına, herkes biliyor ki Joffo Baba, Wehrmacht'in² favori kuaförü olmuş.

Yüzyılın haberi.

Salondaki sohbet giderek daha dostça bir hal alıyor.

1. Musevilik dini uyarınca yenilmesinde ve kullanılmasında dinen bir sakınca bulunmayan ürünler. (Ç.N.)

2. Nazi Almanya'sında 1935-1945 yılları arasında silahlı kuvvetlere verilen isim. (Ç.N.)

Paris, 1941. Fransa işgal edilmiştir. On ve on iki yaşlarında iki Yahudi kardeş Maurice ve Joseph, son kez bilye oynarlar. Çünkü savaş ailelerinin güvenliğini tehdit ederken, Maurice ve Joseph'in kimliklerini gizleyerek serbest bölgedeki ağabeylerinin yanına kaçmaları gerekir. Böylece hayatlarını tamamıyla değiştirecek bir yolculuğa çıkarlar.

Bir Kese Bilye, heyecan verici ve sürükleyici bir dille savaşın acımasızlığını, mantığın bittiği saçmalıkların kol gezdiği bir ortamda bile iyiliğin, iyi insanların hep var olduğunu anlatmak için yazılmış bir kitap.

Maurice ve Joseph'in umut dolu yolculuğu her yaşta okurun kütüphanesinde yer alması gereken modern bir klasik.

"Korku, ıstırap ve acıyla dolu bu kitap bir nefret kitabı da olabilirdi, ama sonuçta bir umut ve sevgi çığılığı."

Bernard Clavel

"Lanetli zamanlara adanmış sayısız tanıklık arasında bu kitap, deneyimin, duygunun, neşenin ve çocuksu acının doğası gereği benzersiz. Öyle bir şekilde anlatılıyor ki, macera okuyucuyu sayfadan sayfaya ve son satıra kadar kavırıyor, sürüklüyor ve alıp götürüyor."

Joseph Kessel

"Bu kitabı diğerlerinden farklı kılan doğallığı, mizahı, şefkati ve sağduyusu."

La Croix

MUNDI

roman

10 yaş ve üzeri

mundikitap.com

f | @ | ♥ mundikitap

ISBN 978-625-4377-06-6

9 786256 377066